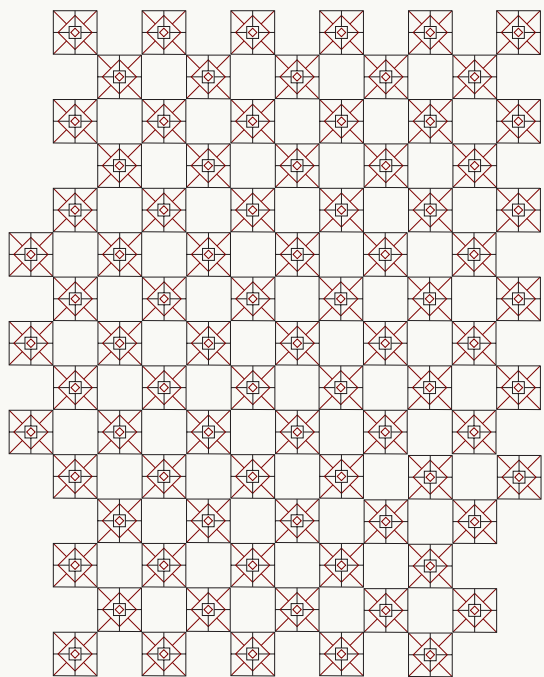

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

V/1

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

Glasilo Združenja za promocijo kulturne dediščine,
raziskav in novih tehnologij – Retrospektive

Mednarodni uredniški odbor: dr. Peter Mikša (SI) (ODGOVORNI UREDNIK),
dr. Kornelija Ajlec (SI) (glavna urednica),
Maja Vehar (SI) (tehnična urednica),
Žiga Smolič (SI) (tehnični urednik),
dr. Bojan Balkovec (SI),
dr. Matija Zorn (SI),
dr. Petra Testen (SI),
dr. Božo Repe (SI),
dr. Yoshitome Kota (JP),
dr. Sanja Petrović Todosijević (SRB),
dr. Slobodan Marković (SRB),
dr. Ivan Laković (MNE).

Strokovna sodelavka: mag. Ana Marija Lamut

Za znanstveno vsebino tekstov in točnost podatkov odgovarjajo avtorji. Prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. maja 2022.

Prevodi: Saša Mlacović
Lektura: Aleksandra Repe
Naslovnica: Tjaša Krivec
Oblikovanje in oprema: Jure Stušek
Prelom in tisk: PODOBA d.o.o., Celjska cesta 7, SI-3250 Rogaška Slatina
Naklada: 100 izvodov

Cena izvoda: 15 €
Letna naročnina: 25 €

Izdaja: Združenje za promocijo kulturne
dediščine, raziskav in novih
tehnologij – Retrospektive
Slovenska cesta 9b, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

info@retrospektive-journal.org
www.retrospektive-journal.org

ISSN: 2630-3426 (tiskana izdaja)
2670-4013 (spletna izdaja)

Kazalo vsebine

<i>Razprave</i>	7
Spomenik za življenja: zgodovina koncepta na Slovenskem	9
<i>Ivan Smiljanić</i>	
Ženski šport in telesna kultura med letoma 1945 in 1965	73
<i>Jure K. Čokl, Peter Mikša</i>	
Dnevi na jugu, 1937-1938	109
<i>Slovenski duhovnik in pesnik na služenju vojaškega roka v Srbiji, za časa Kraljevine Jugoslavije</i>	
<i>Božidar Flajšman</i>	
Izobraževanje žensk v Habsburški monarhiji s poudarkom na današnjem slovenskem prostoru (1848-1918)	165
<i>Eva Demšar</i>	

»Život krepimo svoj da z dušo zdravo
povzdignemo zemlje domače slavo.« 189

Žiga Blaj

Rupnikova linija,
utrdvena linija Kraljevine Jugoslavije na Koroškem 207

Aleksander Duh

Recenzije 247

Primož Gašperič:
Zgodovinska kartografija ozemlja Slovenije 249

Bojan Balkovec

Kontakti avtorjev 254

Ženski šport in telesna kultura med letoma 1945 in 1965

Jure K. Čokl, Peter Mikša

73

IZVLEČEK

V obdobju med letoma 1945 in 1965 je ženski šport doživel nekaj sprememb, ki so doprinesle k večji enakopravnosti med spoloma na tem področju. Vendar se je odstotek žensk na največjih tekmovanjih le počasi povečeval, slaba je bila tudi medijska podoba ženskega športa. V Jugoslaviji, ki je takoj po vojni sledila trendom Sovjetske zveze, je bilo stanje podobno. Večje spremembe se zgodijo šele v šestdesetih letih, ko se znatno poveča število disciplin, v katerih so ženske smele nastopati. Jugoslovanske športnice so se v tem obdobju šele začele resneje udeleževati največjih tekmovanj, vendar na njih vrhunskih dosežkov še niso zabeležile. Kljub temu so na državnih prvenstvih dosegale dobre rezultate v močni konkurenci.

Ključne besede: Šport, atletika, ženske, 2. svetovna vojna, Jugoslavija, Slovenija.

ABSTRACT

In the period between 1945 and 1965, women's sport experienced some changes that contributed to greater gender equality in the field of sport. However, the percentage of women in the biggest competitions only increased slowly, and the media image of women's sport was poor. In Yugoslavia, which immediately followed the trends of the Soviet Union, the situation was similar. Major changes occur only in the sixties when the number of disciplines in which women were allowed to perform significantly increased. Yugoslav sportswomen have only started to take part in the biggest competitions in this period, but top achievements have not yet been recorded. Nevertheless, they have achieved good results at the national championships in strong competition.

Key words: Sport, Athletics, women, 2nd World War, Yugoslavia, Slovenia.

UVOD

Verjetno je šport eden izmed najbolj kompleksnih družbenih pojavov. Razumemo ga lahko na nivoju socializacije, iniciacije ali kolektivne imagi- nacije – v vseh pogledih je pomemben tako za posameznika kot za družbo, ki ji pripada. Z vidika vpliva na družbo ga lahko primerjamo z religijo, poli- tiko ali umetnostjo. Eden izmed najbolj pomembnih vidikov športa je zago- tovo gradnja narodne oziroma nacionalne identitete, kar je bilo in je še očitno tudi na področju naše države.¹

Seveda pa športa danes ne moremo razumeti enako kot pred 150. leti. Spremembe, ki so se v tem času zgodile tako na področju športa kot tudi na področju družbe, ki je na šport vplivala, so bile velike. In šport se na spremembe v družbi vedno odziva. Celotna športna dejavnost se je vse do začetka 2. svetovne vojne imenovala telesna vzgoja in šport. Telovadba in planinstvo sta bili del telesne vzgoje, ki je imela tudi pomemben sociološki pomen. Po 2. svetovni vojni, ki je imela na družbo velik vpliv, so se velike spremembe zgodile tudi v športu. Celo na področju izrazoslovja je telesno vzgojo zamenjala fizkultura in nato telesna kultura. Vse to lahko pripišemo ideološkemu vplivu Sovjetske zveze, ki je bila do začetka petdesetih let glavna vzornica tedanje Jugoslavije.²

Že od vsega začetka športne zgodovine je človeštvo ločevalo motive za športno udejstvovanje na moške in ženske. Motiv moških za šport je bil dokazovanje poguma, moči in borbenosti,³ v obdobju med letoma 1945 in 1965 tudi usposobljenosti za boj oziroma obrambo domovine. Po drugi strani naj bi šport za ženske predstavljal skupinsko vadbo v okvirih spo- štovanja pravil lepega vedenja in ženskih navad.⁴ Nekoč priljubljeno poj-

1 Mikša, Peter, Vehar, Maja. Telovadba, šport in ženske na Slovenskem : čas do 1. svetovne vojne. *Retrospektive: znanstvena revija za zgodovinopisje in sorodna področja*,1/1 (2018) 12.

2 Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja celjske telesne kulture in športa po drugi svetovni vojni.« V: *Iz zgodovine Celja 1945–1991*, ur. Marija Počivavšek, 242. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2006,56.

3 Doupona Topič, Mojca. *Ženske in šport*. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2004,31.

4 Prav tam, 31.

movanje ženskam primernih športov kot ženske športe razume vse tiste, ki poudarjajo milino, okretnost, gibčnost in estetiko izvajanja.⁵

Je pa dojemanje telesne prezentacije in konstrukcije ženskega telesa še v zgodnjih letih 20. stoletja še vedno bilo stigmatizirano kot krhko in ranljivo.⁶ Posledično je bilo tudi žensko udeleževanje v športu otežkočeno. Šport naj bi bila dejavnost, ki so jo moški ustvarili predvsem zase ter s tem pokazali svojo moč in prevlado nad ženskami.⁷ Še konec 19. stoletja, ko je razmah športa na pobudo Pierra de Coubertina ponovno oživil olimpijske igre,⁸ ženske niso bile videne kot soudeležanke iger. Coubertin je bil sicer mnenja, da šport vzgaja in ima pomembne moralne norme ter pozitiven odnos do zdravja ter človeškega telesa nasploh, vendar je v njegovih predstavah žensko iz te sfere avtomatsko izključil. Bil je mnenja, da ženska, predvsem njeno telo, ni ustvarjeno za fizične napore in da je njen največji dosežek, ki ga lahko v športu doseže, ta, da k njemu spodbuja svoje sinove.⁹ Ženske na prvih olimpijskih igrah nove dobe leta 1896 v Atenah tako niso sodelovale, so pa že bile prisotne na naslednjih leta 1900 v Parizu, kjer so nastopale v petih disciplinah: tenisu, plavanju, kriketu, jahanju in golfu.¹⁰

V naslednjih desetletjih pa je nato prišlo do hitrega razvoja skoraj vseh oblik športne dejavnosti. Začne se obdobje tako imenovanih 'modernih športnih gibanj'. Ustanavljali so vedno večje število športnih klubov, športnih zvez in mednarodnih športnih zvez. Vedno več možnosti se je pojavilo tudi na področju izobraževanja in usposabljanja športnih kadrov za poučeva-

5 Polley, Martin. *Moving the Goalposts: A History of Sport and Society Since 1945*. London: Routledge, 1998, 91.

6 Šaver Boštjan. »Družbena invencija in ideološka konstrukcija modernega športa.« V: *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*. Maribor: Aristej, 2009, 22.

7 Mikša, Vehar, Telovadba, šport in ženske na Slovenskem, 14.

8 Olimpijske igre so bile v stari dobi rituali praznovanj ter v 4. stoletju ukinjena. Z razvojem modernega športa oz. športnih panog po zamrtju srednjeveškega turnirstva in športa so se konec 19. st. obnovila na amaterski in mednarodni podlagi ter promovirala mladi šport in športne vrednote.

9 Doupona, Mojca in Krešimir Petrovič. *Šport in družba: sociološki vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, 2000, 107.

10 Mikša, Vehar, Telovadba, šport in ženske na Slovenskem, 14.

nje oziroma treniranje športnikov že v času srednje šole in univerze. Šport je postal pomemben v kontekstu delavskega okolja, javnost je začela spoznavati pomen rekreativnega športa, ki ni bil več v domeni elite.¹¹ Ekipne igre so se razvijale na ženskam prirejen način vzporedno z moškimi inačicami, vendar je ženska inačica navadno dovoljevala manj neposrednega fizičnega stika. V Angliji je na primer nogometna zveza za kratek čas dopustila igranje ženskega nogometa, vendar leta 1921 popustila zaradi pritiskov in nasprotovanja moških predstavnikov.¹²

POLOŽAJ ŽENSKEGA ŠPORTA V SLOVENIJI PRED II. SVETOVNO VOJNO

Obdobje med obema vojnama je prineslo določen napredek z vidika števila ženskih športnic in tudi števila športnih disciplin, v katerih jim je bilo dovoljeno nastopati. Ženski šport v okviru šol, univerz in športnih klubov je začel dobivati bolj institucionalno podobo in njegov razvoj se je vedno bolj približeval smernicam, ki jih je tedaj risal razvoj moškega športa. Miselnost, da mora žensk po poroki, vsekakor pa, ko rodi, prenehati s športom na višji ravni, je bila še vedno živa. Šport v tem obdobju je bil sicer še zmeraj privilegij srednjega razreda, športnice so bile večinoma samske in tudi samostojne. Število športnic iz delavskega razreda se je začelo povečevati.¹³

Društva so vlogo žensk v telesnokulturni dejavnosti razumela različno. Sokolski telovadci so žensko telovadbo podpirali, katoliški pa so ji nasprotovali. Različno mnenje so imeli tudi pri opredeljevanju ženskih tekmovanj.¹⁴

11 Šiljak, Violeta. *Istorija sporta*. Beograd: Fakultet za menedžment u sportu Univerziteteta »Braća Karić«, 2007,130.

12 Ramirez, Kim. »A History Of Women's Sports Media Coverage Progress & How Much Further It Needs To Go« <https://girltalkhq.com/a-history-of-womens-sports-media-coverage-progress-how-much-further-it-needs-to-go/> (dostop: marec 2019).

13 Heargreaves, Jennifer. *Sporting Females – Critical Issues in the History and Sociology of Women in Sports*. London: Routledge, 1994, 144.

14 Mikša, *Šport in ženske na Slovenskem*, 24.

»Ženskemu značaju odgovarja šport kot igra, moškemu šport kot borba. Žena mora ostati vedno žena in ne sme preko mej, ki jih je postavila narava,«¹⁵ je zapisal Drago Ulaga.¹⁶ Trdil je, da je šport za žensko prav tako pomemben. Opredelil ga je kot »vir zdravja in podporo rodni sposobnosti ženske, ki pa je morala ohraniti soglasje s svojo žensko naravo in ostati tako človek kot tudi ženska.«¹⁷

Organizirana ženska telovadba se je na Slovenskem začela leta 1871, ko je telovadno društvo Ljubljanski sokol v glasilu *Južni sokol* objavilo razglas, da se bodo začeli ukvarjati z žensko telovadbo trikrat na teden. Vadbo deklet je prevzel Čeh Jan Zdenek Vesely, ki pa je že istega leta kljub dobremu odzivu odnehal.¹⁸ Ženska telovadba je tako znova zaživela šele v času delovanja Viktorja Murnika,¹⁹ ključne osebnosti za razvoj sokolstva v Sloveniji.²⁰

Če so članice prej imele bolj simbolno vlogo in so bile na sokolskih zletih zadolžene predvsem za metanje cvetlic in za pomoč na veselici, so leta 1904 na vseslovenskem zletu slovenskega sokolstva v Ljubljani prvič nastopile s telovadno vajo. Vajo je pripravil Viktor Murnik, prikazale pa so rokovanje s kiji. Proti koncu leta 1904 je vodstvo ŽTD ustanovilo tudi borilni odsek. Načelnica Josipina Kajzelj je bila po zletu ob upadu članstva s 100 na 75 kritična do ureditve, po kateri so ženske lahko telovadile, niso pa javno nastopale. Po njenem mnenju to ni imelo smisla.²¹

15 Prav tam, 14.

16 Pavlin, Tomaž. *Zanimanje za šport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje. Telesnokulturno in športno organiziranje na Slovenskem pred prvo svetovno vojno in po njej*. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2005, 29.

17 Mikša, *Šport in ženske na Slovenskem*, 15.

18 Prav tam.

19 Viktor Murnik (1874–1964), slovenski telovadec, slovenski trener, pravnik in publicist, se je rodil v premožni ljubljanski družini. Njegov oče Ivan je bil politik in sokolski telovadec. Po opravljeni maturi je leta 1892 opravil vaditeljski izpit. Pravo je študiral v Gradcu, kjer je leta 1898 doktoriral. Leta 1896 so na njegovo pobudo v Ljubljanskem sokolu ustanovili prvi vaditeljski zbor, dve leti pozneje pa še prvega ženskega. Pod njegovim vodstvom so trenirali najboljši slovenski športniki tega obdobja – Josip Primožič, Leon Štukelj, Stane Derganc, Boris Gregorka, Anton Malej, Janez Porenta, Edvard Antosiewicz, Stane Hlastan in drugi.

20 Pavlin, *Zanimanje za šport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje*, 72.

21 Prav tam.

Šest let pozneje, leta 1910, so članice ŽTD ob 10. obletnici društva organizirale »telovadno izkušnjo.« Nastopa v Narodnem domu v Ljubljani se je udeležilo 40 telovadk in tudi podmladek društva, imenovan naraščajnice. V tem času so ženske že popolnoma prevzele delo v društvu in opravljale vse ključne naloge, tudi naloge načelnice in vaditeljic.²²

Leta 1912 je na Slovenskem poleg ŽTD delovalo še 30 sokolskih društev, v katerih so lahko telovadile ženske. Za treniranje je bilo na voljo zgolj 11 vaditeljic, kar je pomenilo, da so bile v nekaterih društvih ženske popolnoma odvisne od moške pomoči. Do I. svetovne vojne je število članic raslo. Do začetka vojne je organizacija štela 1040 članic, od katerih je bilo aktivnih telovadk 537, kar je več kot polovica. Podatek je pomemben zato, ker je telovadilo zgolj dobrih 26 % moških članov. Članstvo deklet v sokolskih društvih je bilo v veliki meri odvisno od volje staršev, ki pa so v telovadbi pogosto videli odvečen element v življenju hčera, ki naj bi se čim prej poročile in rojevale otroke ter skrbele za družino.²³

Tudi v sokolstvu je viden vpliv tradicionalnega pogleda na razliko med ženskim in moškimi športnimi udejstvovanjem. Ko izvajajo vaje moški, naj bi se videla energična sila, ko pa jih izvajajo ženske, naj bi jih izvajale »ne prekrečko, ne prelahno: ne prekrečko, da ne zaidete v silnost neprimerno ženski nravi; nasprotno pa tudi ne brez moči, da se ne vidite lene in zaspane; ne prelahno, da ne zapadete v slabostnost in nedoločno mehkobnost, na kvar pravilnosti in izrazitosti gibov.«²⁴

V slovenskem Orlu, katoliško usmerjenem športnem društvu, ženske telovadbe niso podpirali, čeprav ji tudi niso izrecno nasprotovali. Razlog za to je bil praktične narave – niso si želeli, da bi se dekleta včlanila v sokolsko organizacijo.²⁵ Društvo Orel je nastalo leta 1906, ko sta na Slovenskem že delovali nemško Turnsko društvo (Turnverein) in Sokol. Leta 1909 se je

22 Prav tam.

23 Pavlin, Zanimanje za šport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje, 75.

24 Prav tam, 77.

25 Prav tam.

vodstvo odločilo, da se z žensko telesno vadbo sploh ne bodo ukvarjali, čeprav so ženski telovadni odseki ponekod v okviru moških krožkov že nastajali. Leto dni po koncu I. svetovne vojne so članice ustanovile Orliško zvezo, ki je bila članica Slovenske ženske zveze. Tri leta pozneje je bila preimenovana v Orliško podzvezo in je postala članica Jugoslovanske orlovske zveze. Leta 1927 se je odcepila od nje in na Slovenskem ustanovila Slovensko orliško zvezo.²⁶

Kralj Aleksander je leta 1929 z Zakonom o ustanovitvi Sokola Kraljevine Jugoslavije (SKJ) ukinil društva Jugoslovanski sokol, Hrvaški sokol, Orel in Srbski orel.²⁷ Preostala društva so od takrat lahko delovala zgolj v okviru SKJ, kar so večinoma tudi sprejela. Izjema so bili – med drugimi – tudi orli, ki se za vstop v SKJ iz ideoloških razlogov niso odločili.²⁸

Po I. svetovni vojni se je intenzivneje začel razvijati tudi skupinski ženski šport. Enako kot pri telovadbi je tudi v športu veljalo, da naj bi bile ženske elegantne in elastičnih gibov, da ne bi njihovo tekmovanje preraslo v grobost. Športi, ki naj bi bili za ženske najprimernejši, so bili po mnenju tedanje športne stroke lahka atletika, plavanje in turistika (planinstvo).²⁹

Ženske so nastopale v tenisu, kriketu, jahanju in hazeni, ekipni športni igri z žogo, podobni rokometu, ki so jo igrale pretežno ženske. Ime igre izvira iz besede hazeti, kar pomeni vreči, in je bila znana tudi kot češki rokomet. V Sloveniji je bila prva ekipa za hazeno ustanovljena leta 1920 v Športnem klubu Ilirija. Moštvi so imeli tudi v Mariboru in na Rakeku. Večina športnic, ki so se ukvarjale s hazeno, se je ukvarjala tudi z drugimi športi.³⁰

26 Pernišek, France. *Zgodovina slovenskega Orla*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1989, 16–24.

27 Pavlin, Tomaž. »Ustanavljanje viteške organizacije Sokol Kraljevine Jugoslavije.« *Prispevki za najnovejšo zgodovino*, 42/1 (2002), 55–72.

28 Prav tam.

29 Šafarič, Aleš. »Prva nogometna tekma na Slovenskem.« *Zgodovina na dlani*. <https://zgodovinanadlani.si/prva-zenska-nogometna-tekma-na-slovenskem/> (dostop: november 2021).

30 Prav tam.

Posebno mesto v zgodovini ima edina mednarodna tekma domače ženske nogometne ekipe na Slovenskem pred II. svetovno vojno.³¹ Leta 1937 sta v okviru promocijske turnee v Vukovarju in v Borovu avstrijski ekipi Austria in Vindobona odigrali dve tekmi. Tudi mediji so se razpisali o ženskem nogometu v sosednjih državah (Avstrija, Romunija, Češkoslovaška). Vendar Jugoslovanska zveza ni bila naklonjena ustanoviti ženske nogometne zveze, zato so se klubi odločili, da ženske sekcije ustanovijo sami. Leta 1937 so najprej ustanovili žensko nogometno sekcijo v Borovu, v prihodnjih mesecih pa še v Zagrebu (HŠK Zagreb, HAŠK, SK Jugoslavija in ŠK Slavija v Varaždinu). V HŠK Zagreb so igrale tri Slovenke – Marica Cimperman, Fani Bernik in Anica Oman. Vse tri so bile tudi atletinje in igralke hazene. Vse tri športnice so bile vsestranske – med drugim so bile tudi svetovne prvakinja v hazeni leta 1934 na četrth ženskih športnih igrah v Londonu. Bile so tudi reprezentantke v atletiki.³²

Na splošno se je ženski šport v obdobju do II. svetovne vojne razvijal hitreje, kot se je prej v vsej zgodovini. Čeprav je bil še vedno izrazito podrejen moškemu športu, ki je bil v neprimerno boljšem položaju, je bila to osnova, na kateri se je razvijal tudi po II. svetovni vojni. Organizacijsko gledano pa je to obdobje prineslo prvo organizirano telesno vadbo in športno življenje na Slovenskem.

Leto	Dogodek
1900	Ženske so se prvič smele udeležiti olimpijskih iger. Na olimpijskih igrah v Parizu je nastopilo 22 žensk oziroma 2,2 % vseh atletov. Nastopile so v petih športih – tenisu, plavanju, kriketu, jahanju in golfu. ³³
1904	Ženske so lahko na olimpijskih igrah prvič nastopile v lokostrelstvu. ³⁴

³¹ Prav tam.

³² Prav tam.

³³ Uradna spletna stran Olimpijskega komiteja. <https://www.olympic.org/women-in-sport/background/key-dates> (dostop: februar 2019).

³⁴ Uradna spletna stran Olimpijskega komiteja.

Leto	Dogodek
1908	Ženske na olimpijskih igrah lahko začnejo tekmovati v drsanju in tenisu. ³⁵
1912	Ženske se lahko udeležijo vodnih športov na olimpijskih igrah. ³⁶
1918	Marie-Louise Ledru kot prva ženska preteče 42-kilometrsko maratonsko progo na maratonu v Parizu. ³⁷
1921	Prva ženska olimpijada v Monaku. Udeležilo se je 100 atletinj iz petih držav. ³⁸
1922	Svetovne ženske igre, prvo uradno mednarodno športno tekmovanje v Parizu. Nastopilo je 77 atletinj iz petih držav. ³⁹
1923	Ženska olimpijada v Monaku ⁴⁰
1924	Ženska olimpijada v Londonu ⁴¹
1926	Svetovne ženske igre v Gothenburgu. Nastopilo je 100 atletinj iz 9 držav. ⁴²
1928	Atletika in gimnastika postaneta športni disciplini tudi v ženski konkurenci na olimpijskih igrah. Udeleženk olimpijskih iger je prvič več kot deset odstotkov. ⁴³
1930	Marguerite Mareuse in Odette Siko se kot prvi ženski udeležita dirke 24 ur Le Mansa in dosežeta 7. mesto. ⁴⁴

35 Prav tam.

36 Prav tam.

37 Uradna spletna stran maratona Tour de Paris Marathon. https://www.arrs.run/HP_ParisTourMa.htm (dostop: marec 2019).

38 Uradna spletna stran Monaškega olimpijskega komiteja.

39 Kidd, Bruce. »Women's Olympic History, CAAWS Action Bulletin« https://web.archive.org/web/20131202222439/http://www.caaws-womenatthegames.ca/olympics/2004/history/womens_games.cfm (dostop: marec 2019)

40 Uradna spletna stran Monaškega olimpijskega komiteja. <http://www.comite-olympique.mc/index.php/en/history/the-womens-olympic-games> (dostop: marec 2019)

41 »1924 Women's Olympiad,« Wikipedia, 2019. https://en.wikipedia.org/wiki/1924_Women%27s_Olympiad (Dostop: marec 2019)

42 »1924 Women's Olympiad,« Wikipedia, 2019. https://en.wikipedia.org/wiki/1924_Women%27s_Olympiad (Dostop: marec 2019)

43 Uradna spletna stran Olimpijskega komiteja.

44 Uradna spletna stran dirke 24 ur Le Mansa. http://www.experiencelemans.com/contents/en-us/d201_1932_Le_Mans_24_Hours_Competitors_and_Results.html (dostop: marec 2019)

Leto	Dogodek
1930	Svetovne ženske igre v Pragi. Nastopilo je 200 atletinj iz 17 držav. ⁴⁵
1931	Sodnik Kenesaw Mountain Landis je izključil ženske iz ameriške poklicne baseballske lige, ker je 17-letna Virna Beatrice 'Jackie' Mitchell na ekshibicijski tekmi premagala slovita Babea Rutha in Louja Gehriga. ⁴⁶
1934	Svetovne ženske igre v Londonu. Nastopilo je 200 atletinj iz 19 držav. ⁴⁷

Tabela 1: Pomembni prelomni dogodki v ženskem športu do II. svetovne vojne

POSTOPEN VSTOP ŽENSK V MEDNARODNA ŠPORTNA TEKMOVANJA PO LETU 1945

Izhajajoč iz II. svetovne vojne, so bile ženske vloge v športu strogo omejene z normami, ki so bile vzpostavljene v 19. stoletju v razpravah o medicini in anatomiji. Te so udeleževanje žensk v športu omejevale na več načinov. Ženske so bile potisnjene v nekatere športe, ki so se zdeli ustrezno ženski, to so bili tisti, ki so poudarjali estetiko in milino pred močjo in hitrostjo. Ekipne igre so se razvijale na ženskam prirejen način vzporedno z na primer moškimi ragbijem in nogometom, vendar so ženske različice navadno dovoljevale manj neposrednega fizičnega stika.⁴⁸ Nekateri športi so bili prepoznani kot primerni za oba spola, vendar so bila pravila na splošno prirejena, da bi upoštevala »slabosti« žensk: pri tenisu, na primer tri igre namesto petih, krajše dolžine pri atletiki, izključenost iz težkoatletskih disciplin in podobno. Vse to je izhajalo iz domneve, da so moški športi norma, ženske pa so obravnavali kot neodrasle moškimi ali ljudi s posebnimi potrebami.⁴⁹

45 Bruce, »Women's Olympic History«.

46 »History of Women in Sports, Softball / Baseball«. <http://faculty.elmira.edu/dmaluso/sports/timeline/softball.html> (dostop: marec 2019).

47 Bruce, »Women's Olympic History«.

48 Doupona Topič, *Ženske in šport*, 33.

49 Polley, *Moving the Goalposts*, 92.

Razlika v primerjavi z obdobjem med I. in II. svetovno vojno in prej je bila predvsem v tem, da so gospodarski in socialni vplivi vojne povzročili ponovno presojo vloge žensk v družbi. Večje možnosti za udeleženje žensk v športu in zabavnih dejavnostih so postale del širše razprave o odnosih med spoloma.⁵⁰ V zgodnjem povojnem obdobju so najbolj priljubljeni športi in zanimanje zanje z vidika medijske pokritosti so večinoma ostajali v domeni dveh različnih konceptov razumevanja. Ta dva sta bila podprta z ideologijo telesne vzgoje, ki je strogo ločevala spola in zagovarjala poučevanje različnih telesnih dejavnosti na podlagi kulturnih modelov. Posledično je bilo športno udeleževanje žensk relativno omejeno.⁵¹

Dojemanje te problematike dobro ponazarja poročanje medijev o zvezdi olimpijskih iger leta 1948 v Londonu, nizozemski atletinji Fanny Blankers-Koen, ki je osvojila štiri zlate medalje. V časopisu *Daily Graphic* so to novico pospremili z opisom tistega, kar naj bi narekovala njena spolna vloga: »Najhitrejša ženska na svetu je odlična kuharica.« Takšen opis pa nikakor ni skušal prikriti niti vrednosti niti samega dosežka kot takega.⁵²

Na olimpijskih igrah leta 1948 je bilo 51 britanskih atletinj, kar je znašalo 14 % vseh članov reprezentance. Ženske so se udeleževale tudi drugih tekmovalanj, v Veliki Britaniji na primer v kriketu, vendar so ti dogodki v medijih ostali obrobni, krovni organi pa so jih financirali zelo skromno. Posledica je bila, da so si morale tekmovalke večino stroškov plačati same.⁵³

Od sredine šestdesetih let je prišlo do cele vrste dogodkov, ki so pomagali izpodbiti idejo ločenega razvoja glede na spol. Te dogodke lahko v grobem navežemo na politično in kulturnopolitično delovanje feminističnih gibanj, ki so se pojavila v javni sferi. Ob različnih priložnostih je bilo vedno pogosteje izpostavljeno vprašanje enakih možnosti med moškimi in ženskami. Poleg delovnega okolja in izobraževalnega sistema se je to

50 Doupona Topič, *Ženske in šport*, 34.

51 Polley, *Moving the Goalposts*, 92.

52 Prav tam.

53 Prav tam.

najpogosteje nanašalo tudi na šport. Od sredine šestdesetih let naprej je prihajalo do sprememb glede dojemanja položaja žensk v športu, posledica česar je bila, da so njihovo udejstvovanje v športu začeli dojemati kot vprašanje feminizma.⁵⁴

Prehodno obdobje za ženske po vsem svetu so bila šestdeseta leta. Povečalo se je število žensk na fakultetah, dijakinje in študentke so se lahko vključile v športne dejavnosti znotraj izobraževalnih ustanov in podoba ženske športnice je postala sprejemljivejša. Junakinja olimpijskih iger leta 1960 v Rimu je postala afroameriška sprinterka Wilma Rudolph. Ko ameriški moški tekaški ekipi ni uspelo osvojiti medalj v disciplinah, v katerih je bila desetletja nepremagljiva, je Wilma Rudolph osvojila tri zlate medalje. Prav njenemu triumfu pripisujejo največji pomen pri spremembi prevladujočega pogleda na ženske in šport.⁵⁵

Kathrine Switzer je leta 1967 postala prva ženska, ki je uradno nastopila na bostonskem maratonu. Kmalu po začetku tekme ji je Jock Semple, direktor dirke, skušal odtrgati štartno številko, vendar mu je njen spremljevalec to preprečil in Kathrine je maraton pretekla. Ženske po tem dogodku na bostonskem maratonu niso smele uradno nastopati vse do leta 1972.⁵⁶

Ženski šport, predvsem gimnastika, ki je bila v tem obdobju tudi na Slovenskem najbolj množičen šport, se je po II. svetovni vojni razvijal počasi.⁵⁷ Vse do leta 1960 ženske na primer niso smele nastopiti na teku na 800 m, štiri leta pozneje so ženskim disciplinam na olimpijskih igrah dodali tek na 400 m, šele leta 1972 so ženske prvič teknovale v teku na 1500 m. Na ženskem maratonu na olimpijskih igrah so ženske prvič tekale leta 1984 v Los Angelesu.⁵⁸

54 Polley, *Moving the Goalposts*, 92.

55 Ramirez, »A History Of Women's Sports Media Coverage Progress«.

56 Prav tam.

57 Doupona, Mojca. *Ženske in šport*. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2004, 37.

58 Doupona Topič, *Ženske in šport*, 34.

Leto	Dogodek
1946	Evropsko prvenstvo v atletiki, ki je potekalo od 22. do 25. avgusta na stadionu Bislett v Oslu, je bilo prvič organizirano kot kombiniran dogodek za moške in ženske. ⁵⁹
1947	Barbara Washburn postane prva ženska, ki se je povzpela na Mount McKinley. ⁶⁰
1948	Alice Coachman je bila prva temnopolta ženska, ki je osvojila olimpijsko zlato medaljo. Zlato si je priborila v skoku v višino. ⁶¹
1948	Ustanovijo prvo poklicno združenje za golf za ženske (LPGA). ⁶² Ženske prvič na olimpijskih igrah nastopijo v veslanju s kajakom in kanujem. ⁶³
1950	Florence Chadwick izboljša rekord Gertrude Ederle iz leta 1926 v času plavanja čez Rokavski preliv. ⁶⁴ Na šahovski olimpijadi je prvič nastopila ženska tekmovalka - Francozinja Chaudé de Silans. ⁶⁵
1952	Ženske in moški prvič tekmujejo skupaj na olimpijskih konjeniških tekmah. ⁶⁶ Ženske prvič na olimpijskih igrah nastopijo v konjeništvu. ⁶⁷
1953	Maureen Connolly postane prva ženska, ki je osvojila Grand Slam – vsa štiri velika teniška prvenstva. ⁶⁸

59 »Finnish Athletes Win Three Events - Fast Time in 10,000 Metres.« Glasgow Herald, 23. avgust 1946.

60 Frantz, Chris. »From Mt. Olympus to Cooperstown.« <https://www.infoplease.com/spot/timeline-women-sports> (dostop: marec 2019).

61 Frantz, From Mt. Olympus to Cooperstown.

62 Prav tam.

63 Uradna spletna stran Mednarodnega olimpijskega komiteja. <https://www.olympic.org/women-in-sport/background/key-dates> (dostop: marec 2019)

64 Frantz, From Mt. Olympus to Cooperstown.

65 Spletna stran olimpbase.org. <http://www.olimpbase.org/1950/1950in.html> (Dostop: marec 2019).

66 Frantz, From Mt. Olympus to Cooperstown.

67 Uradna spletna stran Mednarodnega olimpijskega komiteja.

68 Frantz, From Mt. Olympus to Cooperstown.

Leto	Dogodek
1954	16-letna Kanadčanka Marilyn Bell postane prva oseba, ki je preplavala jezero Ontario. ⁶⁹
1956	Althea Gibson je postala prva temnopolta oseba, ki je osvojila naslov za Grand Slam v tenisu z zmago na francoskem prvenstvu. Leto kasneje je poleg Wimbeldona osvojila tudi ameriško prvenstvo. ⁷⁰
1964	Na olimpijskih igrah ženske prvič nastopijo v odbojki in sankanju. ⁷¹

Tabela 2: Prelomne letnice v zgodovini ženskega športa med letoma 1945 in 1965

ŠPORT V JUGOSLAVIJI PO II. SVETOVNI VOJNI

Idejno se je fizkulturna organizacija v Jugoslaviji formirala leta 1945. To je bilo v Sloveniji še vedno obdobje bojev. Organizacija športne (takrat imenovane fizkulture) dejavnosti je potekala po sovjetskem vzoru, izhajala pa naj bi iz narodnoosvobodilnega boja.⁷²

Prav to je na II. konferenci USAOJ (Udruženje socialističke antifašističke omladine Jugoslavije) leta 1944 poudaril tudi Vladimir Nazor. Šport naj ne bi bil več privilegij višjih razredov v družbi, ampak last vsega naroda. Posebno mesto v tem je imela mladina. Maja 1945 so v Beogradu ustanovili Fizkulturni odbor Jugoslavije, ki naj bi povezoval fizkulturna gibanja z obrambnimi nalogami ter vanje vključeval čim širšo paleto ljudi. Naloge fizkulturnih združenj so zajemale:

- ohranjanje pridobitev narodnoosvobodilnega boja,
- povezovanje fizkulturnega gibanja z obnovo domovine,

69 Prav tam.

70 Prav tam.

71 Uradna spletna stran Mednarodnega olimpijskega komiteja.

72 Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja celjske telesne kulture in športa po drugi svetovni vojni«. V: *Iz zgodovine Celja 1945-1991*, ur. Marija Počivavšek, 242. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2006.

- dvig ravni jugoslovanskega športa,
- zastopanje jugoslovanskega športa na mednarodni ravni,
- uveljavljanje enotne organiziranosti fizikalne dejavnosti po vsej državi.⁷³

V Sloveniji so ustanovili Fizikalni odbor Slovenije, ki ga je nekaj let pozneje nadomestila Fizikalna zveza Slovenije. V glasilu fizikalnih društev *Polet* so avgusta 1945 zapisali:

»Nova organiziranost je namenjena strnjenju vrst nekdanjih športnikov in telovadcev, ki so do tedaj delovali ločeno in da je namenjena k dvigu najširših ljudskih plasti, iz katerih se bodo razvili najboljši športniki sami od sebe.«⁷⁴

Fizikalni odbor Jugoslavije se je zavzemal za množičnost in vsestranskost članstva in nabora športov ter športnih dejavnosti. Nacionalno vzgojo je zamenjala socialistična vzgoja, iz katere naj bi izšli krepostni proletarci. Specializacija športnikov na vrhunski ravni je bila vključena v to miselnost, vendar naj bi bila amaterska, čeprav prav tako podrejena doseganju rekordov, rezultatov in zmagam. To je pomenilo, da naj bi posameznik v fizikalnem društvu najprej obiskoval splošno ali redno vadbo, nato pa bi se, če bi bil tega sposoben, posvetil še posebni vadbi, torej konkretnemu športu in tekmovanjem. V tem obdobju sta se razvijali tudi šolska in sindikalna fizikalna v okviru fizikalnih aktivov.⁷⁵

V nekdanji Jugoslaviji je socializem predvideval večjo produkcijo kot potrošnjo. Splošna telesna pripravljenost spada v prosti čas, kar naj bi bil del potrošnje. Zato kot taka ni bila zaželena, čeprav se je oblast zavedala, da brez nje ne gre. Telesno vadbo vseh vrst so označili kot pripravo na izboljšanje počutja, ki pospešuje delovni proces in obrambne sposobnosti posameznika. Organiziran skupinski šport je imel zato v Jugoslaviji

73 Prav tam.

74 Prav tam.

75 Pavlin, »Oris razvoja celjske telesne kulture in športa po drugi svetovni vojni.«, 242.

pomembno mesto, nadzirala in spodbujala ga je tudi država.⁷⁶ Telesna vadba naj bi bila vedno na voljo vsem, ne glede na spol ali starost.⁷⁷

Država je športne dejavnosti spodbujala zaradi promocije, v mednarodni skupnosti pa tudi zato, ker je v njih po sovjetskem vzoru videla garancijo za stalno pripravljenost ljudstva za obrambo meja države. Posebno mesto je imelo spodbujanje fizične dejavnosti za izgradnjo nove države, saj je bila stara med vojno porušena. Koristnost telesne dejavnosti so videli tudi v razbremenitvi zdravstvenega sistema, saj zdravi ljudje redkeje potrebujejo zdravniško oskrbo.⁷⁸

Posebno mesto pri tem ima vprašanje množičnosti, ki je bilo prisotno tudi pred II. svetovno vojno. Množičnost so podpirala tako rekoč vsa telovadna društva, sploh v sokolstvu je bilo prizadevanje zanj ena od ključnih točk njihovega programa.⁷⁹ Razlika med razumevanjem množičnosti pred II. svetovno vojno in po njej pa vendarle obstaja – če so pred II. svetovno vojno stremeli k množičnosti znotraj vrst telovadk in telovadcev in v vrstah planink in planincev, saj so bili to posredno tudi volivci, so po II. svetovni vojni stremeli k množičnosti v širšem kontekstu celotnega proletariata, ne samo pri telesni vadbi, ampak tudi na drugih področjih, na primer v delovnih brigadah. Vprašanje množičnosti po II. svetovni vojni je bilo po mojem mnenju predvsem vezano na dokazovanje narodne enotnosti, kar je bilo prisotno tudi v nekdanji SZ, pred II. svetovno vojno pa je šlo bolj za dokazovanje vplivnosti oziroma moči določenih društev ali gibanj. V korist temu govori tudi podatek iz knjige Draga Stepišnika *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, v kateri primerja število članstva v posameznih športnih zvezah, članicah krovne Športne zveze Slovenije.⁸⁰

76 Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja celjske telesne kulture in športa po drugi svetovni vojni.« V: *Iz zgodovine Celja 1945–1991*, ur. Marija Počivavšek, 242. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2006.

77 Starc, »Sportsmen of Yugoslavia, Unite.«, 261.

78 Prav tam, 264.

79 Pavlin, *Oris razvoja celjske telesne kulture in športa*, 242.

80 Stepišnik, Drago. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968, 355.

Zveza	Št. klubov 1945	Št. klubov 1960	Št. registriranih tekmovalk in tekmovalcev 1945	Št. registriranih tekmovalk in tekmovalcev 1960
Atletska zveza	18	19	370	1217
Boksarska zveza	0	7	0	322
Balinarska zveza	0	41	0	2550
Badminton	0	10	0	247
Drsanje in kotalkanje	0	10	0	692
Hokejska zveza	0	10	0	937
Hokej na travi	0	4	0	152
Judo	0	15	0	700
Kegljanje	0	106	0	5700
Kegljanje na ledu	0	10	0	700
Balinanje	0	41	0	1250
Kolesarska zveza	2	9	50	460
Košarkarska zveza	0	75	0	2200
Namiznoteniška zveza	12	49	350	1856
Nogometna zveza	21	139	1200	5987
Odbojgarska zveza	16	80	128	2400
Plavalna zveza	4	21	91	1258
Rokometna zveza	0	115	0	2300
Sabljaška zveza	2	7	56	102
Sankaška zveza	0	19	0	1460
Smučarska zveza	21	76	318	4050

Zveza	Št. klubov 1945	Št. klubov 1960	Št. registriranih tekmovalk in tekmovalcev 1945	Št. registriranih tekmovalk in tekmovalcev 1960
Teniška zveza	1	13	50	735
Težkoatletska zveza	3	10	68	212
Veslaška zveza	1	7	100	650
Planinska zveza Slovenije	34	92	9235	51.661
Plesna zveza Slovenije	/	/	/	1200

Tabela 3: Podatki o številu klubov in registriranih igralcev v športnih zvezah, članicah Športne zveze Slovenije⁸¹

Takoj po vojni je država začela propagiranje množične vadbe, kar ni presenetljivo. Mnogi vplivni člani Sokola so tudi po vojni ostali na vplivnih mestih znotraj novoustanovljene Fizkulture zveze Jugoslavije in so zato najboljšo možnost za rekreacijo videli v utečenih skupinskih vajah, ki so bile tudi organizacijsko najpreprostejše. V tem času so največ pozornosti namenjali atletiki, gimnastiki in planinstvu. Poklicni šport, ki je bil prej v očeh države stvar zahoda, je bil v socializmu nezaželen. Vendar je tedanja oblast podpirala vrhunski šport in ga posredno tudi financirala. Vrhunski športniki so bili zaposleni v velikih podjetjih oziroma tovarnah, a v resnici so delali zelo malo, zato da so imeli čas za treninge, imeli pa so tudi urejene socialne prispevke in dobivali so plačo. Poleg tega je vodstvo države podpiralo šport s pomočjo velikih tovarn, ki so za njegov razvoj prispevale znatna sredstva: Elan, Železarna Jesenice, Litostroj, Avtomontaža, TAM in druge.

81 Prav tam, 355–356.

Panoga	Organizacijske enote	Število članov	Igrišča in domovi
atletika	28	1200	12
avtomobilizem	4	1000	0
drsanje	3	140	10
golf	1	35	2
hokej na ledu	1	24	1
kajakaštvo	1	50	0
kolesarstvo	19	2000	2
konjeništvo	7	320	5
letalstvo oz. jadrarstvo	2	1500	2
motociklizem	7	540	2
namizni tenis	4	130	0
nogomet	53	3900	40
plavanje	8	570	17
sabljanje	3	120	0
sankanje	5	160	0
smučanje	61	7000	42
tenis	12	700	40
Skupaj	228	19.810	176

Panoga	Organizacijske enote	Število članov	Igrišča in domovi
težka atletika	6	200	0
veslanje	1	40	1
ženski šport	2	50	0
Skupaj	228	19.810	176

Tabela 4: Pregled športnih panog in infrastrukture leta 1938⁸²

V Razpredelnici 5 se vidi, koliko športnih objektov je bilo pred II. svetovno vojno. Velika težava za sam šport po vojni je bila ravno infrastruktura, saj je bila v zelo slabem stanju ali pa je zaradi spopadov sploh ni bilo več. Ohranjenih je ostalo nekaj objektov, vendar jih ni bilo dovolj. Stanje infrastrukture v Evropi v tem obdobju je lepo razvidno iz primerjave s Švedsko, ki ni utrpela velike škode zaradi vojne, in Francijo, kjer je bilo veliko vojaških spopadov. Na Švedskem je bilo po II. svetovni vojni na milijon prebivalcev 110 atletskih stez in 60 bazenov, v Franciji pa na enako število prebivalcev v tem obdobju 5 atletskih stez in 2 bazena.⁸³ Vendar kljub vsemu vsa infrastruktura ni bila podrtá, del je ostal cel, ker so jo uporabljali za različne vojaške namene, dvorane predvsem za skladišča ali kot prostor za ranjence. Ko so te prostore ponovno usposobili za njihov prvotni namen, se je vadba v njih nadaljevala. Taka je bila na primer dvorana Tabor v Ljubljani. Cela sta ostala tudi centralni stadion za Bežigradom in del igrišč ob Cekinovem gradu v Tivoliju, kjer je pozneje zrasla Hala Tivoli. Glede na podatke, ki jih navaja Drago Stepišnik v knjigi *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, je bilo na Slovenskem leta 1945 zgolj 93 športnih objektov.⁸⁴

82 Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja sokolske in partizanske organizacije ter rekreacije na Slovenskem.« V: *Osnove športne rekreacije*. Ur. M. Jakovljevič, 1–17. Ljubljana: Športna unija Slovenije, 2013.

83 Guttman, »Women's Sports - A History«, 189–191.

84 Stepišnik, Drago. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968, 354.

Če številko primerjamo s podatki v Razpredelnici 4, lahko razberemo, da je bilo v II. svetovni vojni uničenih ali poškodovanih več kot polovica športnih objektov.

Takoj po II. svetovni vojni sta se začeli obnova in gradnja športne infrastrukture, ki je vredna občudovanja. V 15. letih, od leta 1945 do 1960, so zgradili 875 športnih objektov. Leta 1960 jih je bilo skupno 968.⁸⁵

Vrsta športnega objekta	1945	1960
atletske steze	4	26
čolnarne in veslaške steze	0	6
nogometna igrišča	12	108
igrišča za roket	0	86
igrišča za odbojko	12	268
igrišča za košarko	4	88
igrišča za tenis	15	45
igrišča za badminton	0	14
igrišča za hokej na ledu in drsališča (naravna)	5	9
umetno drsališče	0	1
kegljišče	8	114
balinišče	11	46

⁸⁵ Prav tam.

Vrsta športnega objekta	1945	1960
plavalni bazeni	5	33
smučarske skakalnice	17	96
smučarske steze	0	7
sankališča	0	2
športne dvorane	0	7
žičnice	0	10
kotalkališča	0	2

Tabela 5: Primerjava števila športnih objektov med letoma 1945 in 1960⁸⁶

Glavna razlika v dojemaju športa med vzhodom in zahodom je bila predvsem ideološka – zahodne države se niso vpletale v športne dejavnosti državljanov, medtem ko so vzhodne države državljanke spodbujale k skupinski vadbi različnih vrst. V Jugoslaviji so ljudje imeli možnost sodelovati pri tem, nesodelovanja pa ni nihče sankcioniral.⁸⁷ Vzporednice te miselnosti najdemo tudi v medijih – jugoslovanska oblast je zagovarjala kolektivizem in obsojala poklicni vrhunski šport, hkrati pa ga je na prej opisan način podpirala in medijem dovoljevala poročanje o njem.⁸⁸

86 Prav tam.

87 Starc, »Sportsmen of Yugoslavia, Unitex«, 283.

88 Prav tam.

ŽENSKÉ IN OLIMPIJSKE IGRÉ MED LETOMA 1945 IN 1965

Olimpijske igre so vsaj statistično najboljši pokazatelj dejanske ženske enakopravnosti v športu v svetovnem merilu. To utemeljujem s sledečimi dejstvi:

- imajo najvišjo športno in medijsko veljavo v svetu športa,
- zagovarjajo olimpijska načela, med katerimi je tudi enakost med vsemi, čeprav v vsej zgodovini iger o doslednem spoštovanju tega načela ne moremo govoriti,
- odprte so za vse države vsega sveta, izjema prav v obdobju, ki ga opisujem, sta Nemčija in Japonska, ki zaradi krivde v II. svetovni vojni nista smeli nastopiti,
- imajo natančno izdelane kriterije točkovanja v športnih disciplinah, kar jim daje kredibilnost z vidika rezultatov, čeprav ne dvomim, da je v vsej zgodovini prihajalo tudi do prirejanj rezultatov, določenih favoriziranj in drugih nepravilnosti,
- olimpijske igre so bile pogosto uporabljene tudi kot politično orodje, kar govori v prid pomembnosti rezultatov za države, ki na olimpijskih igrah sodelujejo.

Da bi si lahko ustvarili vsaj približno sliko položaja žensk v športu po II. svetovni vojni, si moramo ogledati statistično dogajanje na olimpijskih igrah v tem obdobju glede na udeležbo žensk na njih in na število disciplin, v katerih jim je bilo dovoljeno nastopati.⁸⁹

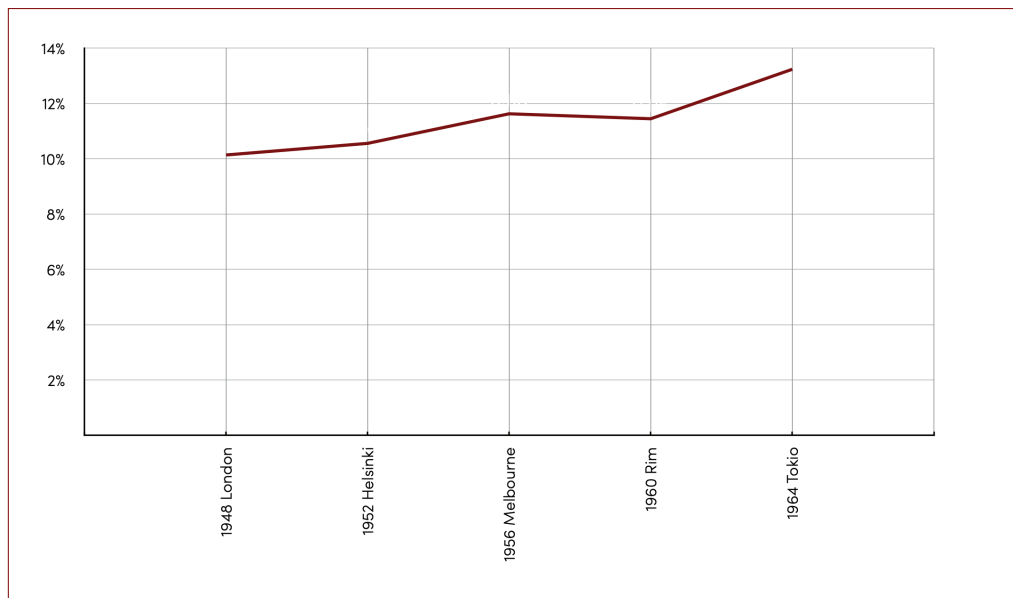
⁸⁹ Sports Reference. <https://www.sports-reference.com> (dostop: marec 2019).

Letne olimpijske igre

V naslednjih dveh poglavjih (Letne in Zimske olimpijske igre) je iz statističnih podatkov o udeležbi žensk na olimpijskih igrah med letoma 1945 in 1965 možno sklepati, kakšno stopnjo enakopravnosti so imele v tem obdobju ženske v primerjavi z moškimi na področju športa. Za lažje razumevanje sem izračunal tudi odstotek žensk glede na vse udeležence na posameznih olimpijskih igrah. Grafično sem prikazal število vseh disciplin na posameznih olimpijskih igrah (siva barva), moških disciplin (modra barva) in ženskih disciplin (oranžna barva) v posamezni panogi. Za vsake olimpijske igre sem v razpredelnici prikazal tudi statistične podatke o udeležbi. Na koncu poglavja v obliki grafa prikazujem trend udeležbe žensk na zimskih in letnih olimpijskih igrah med letoma 1945 in 1965.

Iz podatkov v spodnjem grafu je razvidno, da je odstotek ženskih udeleženk na letnih olimpijskih igrah med letoma 1945 in 1965, torej v dvajsetih letih, rasel zelo počasi. Od olimpijskih iger v Londonu leta 1948 do olimpijskih iger v Tokiu leta 1964 za vsega 3,08 %.

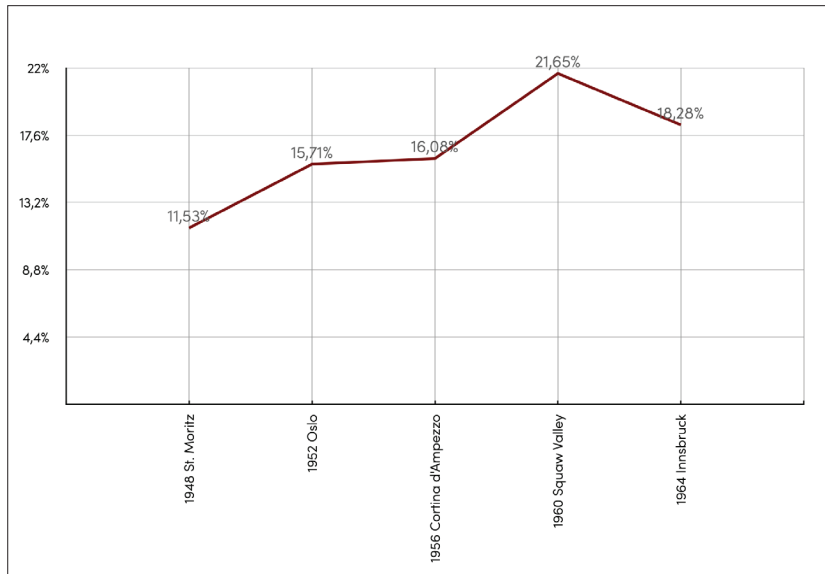
leto	1948	1952	1956	1960	1964
mesto	London	Helsinki	Melbourne	Rim	Tokio
država	Velika Britanija	Finska	Avstralija	Italija	Japonska
št. držav	59	69	67	83	93
športov	21	19	18	19	21
tekmovalcev	4397	4932	3189	5352	5137
moških	3950	4411	2818	4738	4457
žensk	446	521	371	613	680
delež žensk	10,14%	10,56%	11,63%	11,45%	13,24%

Graf 1: Odstotek ženskih tekmovalk na letnih olimpijskih igrah med letoma 1945 in 1965

Zimske olimpijske igre

leto	1948	1952	1956	1960	1964
mesto	St. Moritz	Oslo	Cortina d'Ampezzo	Squaw Valley	Innsbruck
država	Švica	Norveška	Italija	ZDA	Avstrija
št. držav	28	30	32	30	36
športov	668	694	821	665	1094
tekmovalcev	9	8+1	8	8	10
moških	591	585	689	521	894
žensk	77	109	132	144	200
delež žensk	11,53%	15,71%	16,08%	21,65%	18,28%

Preglednica 2: Odstotek ženskih tekmovalk na zimskih olimpijskih igrah med letoma 1945 in 1965

POMEMBNEJŠE SLOVENSKE ŠPORTNICE V JUGOSLAVIJI V LETIH 1945–1965

Prav gotovo drži, da so olimpijski komiteji posameznih držav za nastope na olimpijskih igrah izbirali najboljše. Glede na to z veliko zanesljivostjo največ najboljših športnic tega obdobja izluščimo s seznama športnic, ki so Jugoslavijo zastopale na olimpijskih igrah v letih 1948, 1952, 1956, 1960 in 1964. Seveda moramo ob tem upoštevati tudi dejstvo, da se morda nekatere športnice iz različnih razlogov olimpijskih iger niso mogle udeležiti, čeprav bi se jih glede na dosežene rezultate morale. Ob pregledu rezultatov največjih državnih tekmovanj v atletiki, gimnastiki, smučanju in drugih športih lahko ugotovimo, da je imela Jugoslavija na športnem področju v disciplinah, ki so bile takrat priljubljene in tudi dostopne, veliko konkurenco. Biti državna prvakinja v Jugoslaviji je pomenilo velik uspeh. Tudi slovenske športnice so bile članice jugoslovanske reprezentance in so v nekaterih športih takrat krojile sam vrh. Zbranih podatkov o športnicah tega obdobja ni veliko, zato so podatki zbrani iz več različnih virov.

Alma Butia

Leta 1948 je bila v Londonu prva Slovenka, ki je nastopila na olimpijskih igrah. Na olimpijskih igrah se ji sicer nastopa nista najbolj posrečila, v teku na 100 in 200 m je namreč izpadla v predtekmovanju. Sicer je bila leta 1947 slovenska prvakinja v teku na 100 in 200 m, leta 1949 pa je postala še državna prvakinja v teku na 100 m. V teku na 200 m je bila državna prvakinja Jugoslavije od leta 1948 do 1951. Bila je tudi jugoslovanska rekorderka v teku na 100 in 200 m.⁹⁰

Mira Šentjerc Čuček

Osvojila je srebrno medaljo na Balkanskih igrah leta 1946 v Tirani v teku na 100 m. Leta 1947 je na Balkanskih igrah v Bukarešti osvojila srebrno medaljo v teku 4 x 100 m in postavila nov jugoslovanski rekord. Bila je

⁹⁰ Djogič, Edita. »Razvoj slovenske atletike od leta 1945 do 1950«. Diplomsko delo, Fakulteta za šport UL, 2007,67.

vsestranska atletinja. Po zaključku kariere je postala atletska sodnica, napisala je tudi knjigo *Pravila atletskega tekmovanja*.⁹¹

Olga Šikovec

Za Jugoslavijo je nastopila na poletnih olimpijskih igrah leta 1960 v Rimu v teku na 100 m, kjer se je uvrstila v polfinale in v teku na 200 m, kjer je obstala v kvalifikacijah. Dvakrat je nastopila na Evropskem prvenstvu v letih 1958 in 1962, med letoma 1956 in 1965 pa je dosegla kar 9 zmag na Balkanskih igrah. Trikrat je postavila jugoslovanski rekord v teku na 100 m in dvakrat v teku na 200 m. Petnajstkrat je bila prvakinja Jugoslavije med letoma 1955 in 1960 v disciplinah tek na 100 in 200 m, tek 4 X 100 m in 4 X 200 m.⁹²

Draga Stamejčič Pokovec

Leta 1964 je izenačila svetovni rekord v teku na 80 m z ovirami. Bila je tudi edina atletinja iz Jugoslavije z uradno priznanim svetovnim rekordom. Enajstkrat je bila balkanska prvakinja, osemnajstkrat pa prvakinja Jugoslavije. Nastopila je na evropskem prvenstvu leta 1962 in olimpijskih igrah leta 1960 v Rimu in 1964 v Tokiu. Več kot stokrat je izenačila ali izboljšala državne rekorde Jugoslavije v peteroboju, skoku v daljino in teku na 80 m z ovirami.⁹³

Dana Marinček

Leta 1945 je članica Atletskega društva Krke Dana Marinček na prvenstvu Slovenije v atletiki zmagala v metu kopja in suvanju krogle. Bila tudi članica

91 Djogič, »Razvoj slovenske atletike ...«, 67.

92 »Legendarni Marko Račič, Marijana Lubej in Olga Šikovec Luncer obiskali AZS« <http://slovenska-atletika.si/legendarni-marko-racic-marijana-lubej-in-olga-sikovec-luncer-obiskali-azs/> (dostop: marec 2019)

93 Divac, Vito. »Umrla Draga Stamejčič«. <https://www.delo.si/sport/drugi-sporti/umrla-draga-stamejtic.html> (dostop: marec 2019)

slovenske reprezentance na prvem državnem prvenstvu Jugoslavije, kjer je zmagala v suvanju krogle z rezultatom 10,37 m.⁹⁴

Ivanka Knez

Leta 1947 je bila na državnem prvenstvu Jugoslavije druga s skokom 145 cm, leta 1948 pa je na državnem prvenstvu dosegla zmago, hkrati pa je uspešno nastopila tudi v skoku v daljino in teku čez ovire. Leta 1949 je postavila državni rekord v skoku v višino s preskočenimi 155 cm. Nastopila je na evropskem prvenstvu v atletiki leta 1950 v Bruslju in dosegla zelo dobro osmo mesto v peterboju.⁹⁵

Slava Deržek

Državna prvakinja v skoku v višino leta 1945 na državnem prvenstvu Jugoslavije.⁹⁶ Bila je tudi prva jugoslovanska povojna rekorderka v metu kopja.⁹⁷

Verjetno bi ob natančnejšem pregledu različnih arhivov naletel še na kakšno izmed imen športnic, ki so bile takrat v vrhu jugoslovanskega športa, vendar je malo verjetno, da so dosegale rezultate, kakršne so dosegle tiste, ki sem jih uvrstil na seznam. Zagotovo pa si vsaj omembo med pomembnimi športnicami v širšem kontekstu povojne Jugoslavije zaslužijo tudi

- alpinistke **Staza Černič, Danica Blažina, Nadja Fajdiga** in **Barbka Ščetinin**,⁹⁸

94 Vidmar, Igor. »Po poteh Štukljeve dediščine: Fizkultura in Dana Marinček«. https://www.dolenjskilist.si/2018/04/12/194083/novice/novice_splonso/Po_poteh_Stukljeve_dediscine_Fizkultura_in_Dana_Marincek/ (dostop: marec 2019).

95 Djogič, »Razvoj slovenske atletike ...«, 66.

96 Prav tam, 16.

97 Prav tam, 17.

98 Mikša, Peter, Urban Golob. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana, 2013,62.; Čokl, Jure, Mikša, Peter. »«Smer že ne more biti preveč težka, če jo je preplezala baba»: slovenski (ženski) alpinizem v času fizkulturenega kolektivizma (1945-1955).« *Retrospektive : znanstvena revija za zgodovinpisje in sorodna področja*,2/2-3 (2020), 10-46.

- smučarske tekačice **Mara Rekar**, **Angela Kordež** in **Amalija Belaj**, ki so nastopile na olimpijskih igrah leta 1952 v teku na 10 km,
- alpska smučarka **Slava Zupančič**, ki je nastopila na olimpijskih igrah leta 1956 v slalomu, veleslalomu in smuku,
- alpski smučarki **Majda Ankele** in **Krista Faneli**, ki sta nastopili v vseh disciplinah na zimskih olimpijskih igrah leta 1964 v Innsbrucku,
- sestri **Milica** in **Sonja Rožman**, ki sta nastopili na poletnih olimpijskih igrah leta 1952 v gimnastiki,
- **Milena Usenik**, ki je na olimpijskih igrah v suvanju krogle nastopila dvakrat, leta 1956 in 1960,
- metalka diska **Milena Čelesnik**, ki je na olimpijskih igrah nastopila leta 1960 v Rimu,
- gimnastičarka **Nevenka Pogačnik**, ki je nastopila na olimpijskih igrah leta 1960 v Rimu,
- **Vera Posinek**, jugoslovanska rekorderka v teku na 80 m z ovirami leta 1949 v finalu atletskega pokala Jugoslavije,
- **Milica Repovž**, jugoslovanska državna rekorderka v teku na 800 m leta 1948,
- in **Ančka Pribošek**, državna prvakinja v metu diska leta 1945 na prvem državnem prvenstvu Jugoslavije.⁹⁹

99 Viškovič, Rok. »Skoraj 90 let uspehov in zanimivih zgodb«. <https://siol.net/sportal/atletika/skoraj-90-let-uspehov-in-zanimivih-zgodb-244732> (dostop: marec 2019)

VIRI IN LITERATURA

Literatura

Aškerc, Anton. Zbrano *delo*. Sedma knjiga. Ljubljana: DZS, 1993.

Čokl, Jure, Mikša, Peter. »«Smer že ne more biti preveč težka, če jo je preplezala baba»: slovenski (ženski) alpinizem v času fizikturnega kolektivizma (1945–1955).« Retrospektive: znanstvena revija za zgodovino in sorodna področja, 2/2–3 (2020), 10–46

Djogič, Edita. »Razvoj slovenske atletike od leta 1945 do 1950«. Diplomsko *delo*, Fakulteta za šport UL, 2007.

Doupona, Mojca in Krešimir Petrovič Šport in družba: sociološki vidiki. Ljubljana: Fakulteta za šport UL, Inštitut za šport, 2000.

Doupona Topič, Mojca. Ženske in šport. Ljubljana: Fakulteta za šport UL, 2004.

Mikša, Peter. »Šport na Slovenskem. Oris organizacije in športne politike na Slovenskem v 19. in 20. stoletju.« V: Zbornik Statusna vprašanja slovenskega športa, ur. Dušan Macura, Mojca Doupono Topič, Blanka Mekina, 146–148. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2010.

Mikša, Peter in Maja Vehar. »Telovadba, šport in ženske na Slovenskem: čas do 1. svetovne vojne.« Retrospektive: znanstvena revija za zgodovino in sorodna področja, 1/1 (2018), 10–38.

Mikša, Peter, Urban Golob. Zgodovina slovenskega alpinizma. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, Slovenski planinski Muzej, 2013

Pavlin, Tomaž. »Zanimanje za šport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje«-Telesno-kulturno in športno organiziranje na Slovenskem pred prvo svetovno vojno in po njej Ljubljana: Fakulteta za šport UL, 2005.

Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja sokolske in partizanske organizacije ter rekreacije na Slovenskem.« V: Osnove športne rekreacije, ur. M. Jakovljevič, 1–17. Ljubljana: Športna unija Slovenije, 2013.

Pavlin, Tomaž. »Oris razvoja celjske telesne kulture in športa po drugi svetovni vojni.« V: Iz zgodovine Celja 1945–1991, ur. Marija Počivavšek, 242. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2006.

Pavlin, Tomaž. »Ustanavljanje viteške organizacije Sokol Kraljevine Jugoslavije.« Prispevki za novejšo zgodovino, 42/1, 2002.

Pernišek, France. Zgodovina slovenskega Orla. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1989.

Polley, Martin. Moving the Goalposts: A History of Sport and Society Since 1945. London: Routledge, 1998.

Stepišnik, Drago. Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968.

Šaver, Boštjan. »Družbena invencija in ideološka konstrukcija modernega športa.« V: *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*, ur. Mitja Velikonja Maribor: Aristej 2009.

Šiljak, Violeta. Istorija sporta. Beograd: Fakultet za menedžment u sportu Univerziteta »Braća Karić«, 2007.

Časopisni viri

Avčin, France. »Čopova smer v Triglavski steni.« *Planinski vestnik*, 48/9-10, (1948).

Černič, Staza. »Svojevrsna alpinistika«. *Planinski vestnik*, 47/6-7-8, (1947).

»Finnish Athletes Win Three Events - Fast Time in 10,000 Metres.« *Glasgow Herald*, 23. avgust 1946.

Pretnar, Jože. »Uvodna beseda«. *Planinski zbornik*, 1945, 5.

Elektronski viri

»1924 Women's Olympiad,« https://en.wikipedia.org/wiki/1924_Women%27s_Olympiad (dostop: marec 2019).

Divac, Vito. »Umrla Draga Stamejčič«. <https://www.delo.si/sport/drugi-sporti/umrla-draga-stamejci.html> (dostop: marec 2019).

Frantz, Chris. »From Mt. Olympus to Cooperstown« <https://www.infoplease.com/spot/timeline-women-sports> (dostop: marec 2019).

Kidd, Bruce. »Women's Olympic History, CAAWS Action Bulletin«. https://web.archive.org/web/2013120222439/http://www.caaws-womenatthegames.ca/olympics/2004/history/womens_games.cfm (dostop: marec 2019).

»Legendarni Marko Račič, Marijana Lubej in Olga Šikovec Luncer obiskali AZS« (2016) <http://slovenska-atletika.si/legendarni-marko-racic-marijana-lubej-in-olga-sikovec-luncer-obiskali-azs/> (dostop: marec 2019)

Morris, Bonnie. »Women's Sports History - A Heritage of Mixed Messages.« <https://www.womenshistory.org/articles/womens-sports-history> (dostop: marec 2019).

Ramirez, Kim. »A History Of Women's Sports Media Coverage Progress & How Much Further It Needs To Go« <https://girltalkhq.com/a-history-of-womens-sports-media-coverage-progress-how-much-further-it-needs-to-go/> (dostop: marec 2019).

Sports Reference. <https://www.sports-reference.com> (dostop: marec 2019).

Šafarič, Aleš. »Prva nogometna tekma na Slovenskem.« <https://zgodovinanadlani.si/prva-zenska-nogometna-tekma-na-slovenskem/> (dostop: november 2021).

Uradna spletna stran Olimpijskega komiteja. <https://www.olympic.org/women-in-sport/background/key-dates> (dostop: februar 2019).

Uradna spletna stran maratona Tour de Paris Marathon. https://www.arrs.run/HP_ParisTourMa.htm (dostop: marec 2019).

Uradna spletna stran Monaškega olimpijskega komiteja. <http://www.comite-olympique.mc/index.php/en/history/the-womens-olympic-games> (dostop: marec 2019).

Uradna spletna stran dirke 24 ur Le Mansa. http://www.experiencelemans.com/contents/en-us/d201_1932_Le_Mans_24_Hours_Competitors_and_Results.html (dostop: marec 2019)

Vidmar, Igor. »Po poteh Štukljeve dediščine: Fizkultura in Dana Marinček.« https://www.dolenjskilist.si/2018/04/12/194083/novice/novice_splosno/Po_poteh_Stukljeve_dediscine_Fizkultura_in_Dana_Marincek/ (dostop: marec 2019)

Viškovič, Rok. »Skoraj 90 let uspehov in zanimivih zgodb.« <https://siol.net/sportal/atletika/skoraj-90-let-uspehov-in-zanimivih-zgodb-244732> (dostop: marec 2019)

POVZETEK

Ženski šport se je po 2. svetovni vojni začel hitreje premikati proti enakopravnosti z moškim športom, čeprav je ni nikoli zares dosegel. Podoba ženske kot nežne, krhke in povsem podrejene moškemu je počasi izginjala, zamenjala jo je podoba zdrave, športne ženske, ki se udeležuje športnih aktivnosti in tudi tekmovanj, čeprav znotraj omejitev, ki spolu pritičejo. Število disciplin, v katerih so ženske na velikih mednarodnih tekmovanjih nastopale, se je najbolj povečalo v šestdesetih letih minulega stoletja. Na naših tleh so ženske vsaj na papirju imele enake možnosti, ko je šlo za športne aktivnosti znotraj okvirov predvsem atletskih, gimnastičnih in smučarskih športov. Če pa obdobje analiziramo z vidika mednarodnih tekmovanj, je lepo razvidno, da so bile ženske na njih zastopane v zelo nizkem številu v primerjavi z moškimi. Če primerjamo razmerje moških in žensk na olimpijskih igrah z razmerjem med številom moških in ženskih tekmovalcev znotraj jugoslovanske reprezentance, govorijo številke še nekoliko bolj v prid moškimi. V splošnem je takratna oblast bila naklonjena ženskam glede športnih aktivnosti, vendar jim zanje ni ponujala enakih možnosti kot moškimi. Žensko so videli predvsem kot telesno aktivno, ne pa kot vrhunsko športnico. Ženske tega obdobja so bile veliko bolj kot moški vezane na vzgojo otrok, dom in gospodinjstvo. Kljub temu so nekatere jugoslovanske športnice s področja Slovenije dosegale odmevne mednarodne rezultate in s tem tlakovale pot generacijam, ki so prišle za njimi.

Kontakti avtorjev

Bojan Balkovec dr., izredni profesor

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva cesta 2, SI - 1000 Ljubljana
bojan.balkovec@ff.uni-lj.si

Žiga Blaj, magister zgodovine

Zasavski muzej Trbovlje
Ulica 1. junija 15, SI - 1420 Trbovlje
ziga.blaj@muzejZMT.si

Jure K. Čokl, dr.

Prvi program Radia Slovenija, RTV Slovenija
Tavčarjeva cesta 17, SI - 1000 Ljubljana, Slovenija
jure.cokl@rtvslo.si

Eva Demšar, mag. prof. zgodovine, mag. prof. nemščine

Rafolče 7, 1225 Lukovica
demsar.eva@gmail.com

Aleksander Duh, profesor sociologije in zgodovine, doktorski študent
zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Osnovna šola Dušana Flisa

Hoče pri Mariboru, Šolska ulica 10, SI-Hoče, Slovenija

aleksander.duh@guest.arnes.si

Božidar Flajšman, dr.

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Aškerčeva cesta 2, SI - 1000 Ljubljana

bozidar.jozef.flajsman@ff.uni-lj.si

Peter Mikša, dr., docent

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Aškerčeva cesta 2, SI - 1000 Ljubljana

peter.miksa@ff.uni-lj.si

Ivan Smiljanić, magister zgodovine, mladi raziskovalec

Inštitut za novejšo zgodovino

Privoz 11, SI - 1000 Ljubljana

ivan.smiljanic@inz.si

255

9 771234 567898